

Yunus Oğuz

Sona Vəliyevanın poeziyasında sufi və hürufiliyə dönüş

İstedadlı şairə Sona Vəliyevanın "Arazbarı" şeirlər kitabından sonra daha yeni bir "Dünya Tanrı biçimində" adlı kitabı da işıq üzü gördü.

Poeziyasını mütəmadi izlədiyim bu xanımın şeirləri mükəmmelliyyə, üslubuna, insanın daxili aləminin açılıb çözülməsində, içindən gələn ilahi eşq axtarışına yüksəlməsində, etiraf etməliyem ki, müasirlərin poeziyasından köklü şəkildə fərqlənir. Şairə, sanki sufi və hürufi şairlərinin beş yüz il bundan öncə yaşamış ruqlarını çağırır, bu məktəblərin itmiş izlərinə düşüb onları tapmaq və diriltməkdə qətiyyət göstərir və buna nail olur da.

Məlumdur ki, sufilerdə ilahi eşqə çatmaq üçün dörd mərhələni adlamaq gərəkdir. Adaşım Yunus İmrə demişken:

**"Şəriət, Təriqət yoludur varan
Həqiqət, Mərifət ondan içəri"**

Hürufilerdə isə Tanrı özünü hərfərdə və rəqəmlərdə təcəlli edir.

Maraqlıdır ki, Sona xanım hər iki yolu vəhdətdə götürür və bu yolla ilahi eşqin dərinliyinə varır, əqlin və elmin birləşməsi ilahi hissə və eşqə çevirməyi bacarır.

Kitabın adı "Dünya Tanrı biçimindədir". Elə kitabın adı, artıq çox şeyi deyir, çox mətləbləri özündə ehtiva edir, müəllifin ortaya qoyduğu ideyaya sadıqlığını göstərir.

**Dünya Tanrı biçimdəydi,
Haqqın nuru içimdəydi.
Böyük kimdi, kiçik nəydi?
Söylədirlər mən də gəldim.**

Adi oxucu belə fikirləşə bilər ki, "Dünya Tanrı biçimindədir" misrası Tanrının dünyaya sığması deməkdir. Amma Hansı dünyaya? Burada fikrin, eşqin dərinliyi insanı kainatın ucsuz-bucaqsız, sonu görünməyən və bilinməyən ənginliklərinə, dərinliklərinə aparır. Şairə bu ənginlikləri və dərinlikləri dərk etmək, fəth etmək istəyir.

Burada hürufi şairi Nəsiminin "Məndə sığarıkən cahən, mən bu cahana sığmaram" misrası elə bil Sona xanımın müasir və daha sadə dildə "Dünya Tanrı biçimindədir" misrası eynilik təşkil edir desək, yanılmırıq.

Bu baxımdan şairənin "Ol" dan əvvəlki "Sözdənəm" şeiri sufi və hürufi şairi Şah İsmayıl Xətəinin

**"Yer yox ikən, göy yox ikən ta əzəldən var idim
Cövhərin yekdanəsindən illəri pərgar idim"**

beyti, yaxud onun:

**"Haqqın qapısından girdim,
Kəndi vücudumu gördüm,
Mərifət qazanın qurdum,
Eşqi qaynadan kürəyə.
Gəraylısı, Sona xanımın**

**"Bəxt yazsın yazan varmı,
Çox istəyən azdan olmuş,
Ömür almazsız nağılmış,
Gəlmişik qulaq asmağa
Mən kiməm, kimim var burda?
Gəldim nəyi axtarmağa?
Dünya yol üstə güzgülümüş,
Gəldim özümə baxmağa. -**

bəndləri ilə oxşarlıq təşkil edir. Sanki hər ikisinin ilahi eşq axtarışında yolları kəsişir, bir-birinin ruqları şeir məclisi təşkil edib deyişməyə başlayırlar.

Xətəidə "Kəndi vücudumu gördüm", - Sona xanımda isə "Gəldim özümə baxmağa" misraları dediklərimizi təsdiqləyir.

Yaxud, Xətəinin;

**"İki əlin qızıl qanda,
Çox günahlar vardı məndə,
Ya İlahi, kərəm səndə
Düşgün qula nəzər eylə".**

Sona Vəliyevanın;

**"Əlim göydə, haqq önündə,
Duam içimdən dərinədə.
İnsan şeytan xislətində
Düşüb şeytandan qabağa" -**

bəndləri fani dünyada şeytanın əməlindən Tanrıdan əfv dilər, kərəm eyləməsini cani-dildən arzulayırlar. Hər ikisi gözəl anlayır ki, ilahi eşqə gedən yolda şeytani əməllər onların qarşısını kəsə bilər, amma şeytanın kəsdiyi yol dəf edilməlidir. Odur ki, şairə yazır;

**Əmanət verdiyim ruhumla,
Səndən özgəyə oxunmayan
İki əməl dəftərimlə...
Sənə dönəcəyəm...
Sən əvvələ qayıdacaq.**

Sona xanımın şeirlərində Təsəvvüf elmi duyulur. Məlumdur ki, bu elm səkkiz hiss üzərində qurulub: təmiz-

lik, razılıq, səbr, işarət, qürbət, yun paltar geyinmə, səyahət, fəqirlik. Təmizlik İbrahimə, razılıq İshaqa, səbr Əyyuba, işarət Zəkəriyyaya, qürbət Yəhyaya, yun paltar Musaya, səyahət İsayə fəqirlik (ehtiyac, bir Allaha ehtiyacı olmaq) Məhəmməd (c) peyğəmbərlərə məxsusdur.

Şairə şeir yaza-yaza təvafdadır:

**"Yallı" çalınır.
Yaddaş oyanır.
Bu, oyun deyil,
təvafdır, təvaf
"Ya Allah, Ya Allah".-**

Sufizmin son nöqtəsi Kamil İnsan olmaqdır. Sufizmin son qayəsi, müəyyən zaman kəsiyində yaradılmaq, məhrum olduğu əsl bəqa (haqla var olmaq) halının dönüşünə hazırlıq olaraq fəna (insaniliyin haqq nurunda yox olması, ruhun maddilikdən azad olması) halına çatmaqdır.

Bu baxımdan onun "Milyon il əvvəl" şeiri yuxarıda yazdıqlarımızı təsdiqləmiş kimi olur:

**Yer üzü bomboş idi,
Mənim qəlbim kimi...
Tanrı "Ol" dedi.
Sən qarşıma şıxdın...
Mən sən "Ol" dum...**

Şeirindən də görüldüyü kimi şairə şeirlərinin içində haqqın nuru ilə əriyir. Tanrının "Ol"u olur.

Amma Sona Vəliyevanın şeirlərindən sufi və hürufiliklə yanaşı şamanlıq, qamliq (maqliq) da var. Zəta bunların hamısı həmişə vəhdətdə olub, sadəcə olaraq şamanlıq və qamliq islama qədər ki, dövrə aid olduğu üçün çox zaman bunları bir-birindən ayırırlar. Ancaq istənilən halda bunların hamısının mənbəyində Ali İnsani hiss və Söz durur.

Şairə Ali duyğusuna güc verib "Söz"ün yoluna çıxır:

**Sözün qırx qapısını açib görərəm,
Dözümüm saçımdan asılıb göyə.
Canım söz içində sehri qışdır,
Bir igid gələcək xilas etməyə.
Açılar ömrümün göz karxanası.
Sökülər dərd yükü, söz barxanası,
Allahla aramda körpü olası
Sətir böyüdürem ona yetməyə,**

Şairə sətiri böyüdü tanrıya çatmaq istəyir, sözün gücünü Ali hisslə birləşdirib əqlin və elmin nurunu yaradır:

**Qalacaq ruhumun yükü sözümdə
O, məndən doymadı, doymadım ondan
Mən "Ol"la gəlmişdim, "Ol"la gedirəm,
Yaşamaq ümidim başlayar sondan**

Bütövlükdə kitab çox gözəl, səmimi, insani şeirlərlə zəngindir. Burada bir ruhun, ananın psixoloji harayı, naləsi, vətən harayı, millət harayı, sevgi harayı, torpaq harayı var. Amma bu haraylar səssizdir. İnsan təkbaşına Tanrısı ilə səssiz-səmirsiz pıçıladaşdığı kimi...

Tanrının eşqinə nail olun!